

Veiligheidsregio Twente
T.a.v. Dhr. O. van Veldhuizen
Postbus 1400
7500 BK Enschede

Veiligheidsregio Twente		
ONTVANGEN 05 AUG. 2019		
Inkomen post		
Registratienummer: 19000633		
Kolom:		
Datum	02 SEP. 2019	Paraf
DB VRT		Postal address
AB VRT		P.O. Box 29777
Kopie:		2502 LT The Hague
		The Netherlands
		+31 (0)70 4 260 263
		www.unesco.nl

J. H. Stegge

Your reference	Direct number	Date	Email
	070-4260301	Aug 5, 2019	kspitz@unesco.nl
Our reference	Subject		
KS072019	Samenwerking veiligheids- en erfgoedsector		

Geachte voorzitter en leden van het Algemeen Bestuur Veiligheidsregio,

Met deze brief vragen de Nederlandse Unesco Commissie en Blue Shield Nederland¹ uw aandacht voor het belang van de bescherming van ons cultureel erfgoed in Nederland. Ook vragen wij uw advies en betrokkenheid teneinde erfgoedbeheerders beter te kunnen laten aansluiten op bestaande crisisbeheersingsstructuren.

Ons erfgoed is van belang

Overall in Nederland zijn molens, kastelen, archeologische vindplaatsen, musea en archiefinstellingen waarvan de historische waarde mensen raakt. Zij vertellen verhalen over waar we vandaan komen, wie wij zijn en hoe we ons ontwikkelen. Cultureel erfgoed is ons collectieve geheugen en vormt een onvervangbaar nalatenschap. Het gaat niet alleen om nationale iconen, maar ook, en vooral om het regionaal en lokaal erfgoed: een imposante kerk, een beeldbepalende molen of een streekarchief in een van uw gemeenten.

Maar het is kwetsbaar. De beelden van de dramatische brand in de Notre Dame spreken voor zich. Tijdens een grootschalige crisis zoals een overstroming of kleinschaliger, een brand, zijn niet alleen mensen en dieren in gevaar, maar ook kunstvoorwerpen, monumenten, archieven en historisch waardevolle interieurs. We willen voorkomen dat die beschadigd raken of erger, verloren gaan. Dichterbij, in Nederland, worden historische gebouwen te vaak geteisterd door brand. Een zware overstroming, zoals in 1953 is in ons land gelukkig niet meer voorgekomen, maar wat als dat wel het geval is, hoe veilig zijn onze kunstschaten dan?

¹ De Nederlandse Unesco Commissie heeft als taak de Nederlandse overheid te adviseren over de Unesco cultuurverdragen. Ze is in Nederland dé schakel tussen Unesco, de nationale overheid en het professionele veld waaronder het erfgoedveld. Blue Shield Nederland is de culturele equivalent van het Rode Kruis en gebruikt daarbij het beschermende symbool van het 'blauwe schildje' uit de Haagse Conventie voor de Bescherming van Cultureel Erfgoed in geval van gewapend conflict (1954). De organisaties werken nauw samen met beheerders en eigenaren van monumenten, musea, archiefinstellingen, bibliotheken en overheden.

Samenwerking erfgoed- en veiligheidssector

De verantwoordelijkheid voor het beschermen van erfgoed tegen bijvoorbeeld brand, wateroverlast en diefstal ligt grotendeels bij de erfgoedinstellingen zelf. Een verantwoordelijkheid die niet voor elke instelling haalbaar is. Het inrichten en onderhouden van een crisisorganisatie is geen dagelijkse kost voor een gemiddeld museum, archief of monumentenbeheerder. Er is ons, als organisaties die zich inzetten voor instandhouding en bescherming van erfgoed, veel aan gelegen dat erfgoedinstellingen goed zijn voorbereid op calamiteiten en crisis. Korte lijnen tussen erfgoedinstellingen en verantwoordelijken binnen de veiligheidsregio's zijn cruciaal.² Dit kwam ook naar voren tijdens de door ons georganiseerde bijeenkomst *Cultuurbescherming in crisissituaties: een nationale en regionale aanpak*, gehouden in de zomer van 2018 in het provinciehuis van Noord-Brabant. Vertegenwoordigers uit de erfgoed- en veiligheidssector kwamen daar bijeen en praatten over versterking van de samenwerking. In de bijlage treft u een samenvatting van deze bijeenkomst.

Cultureel erfgoed van vitaal belang

In het geval van een crisissituatie kan goede communicatie en samenwerking het verschil maken, zonder dat de veiligheidsregio de verantwoordelijkheden van de betrokken instelling of eigenaar overneemt. Toch is deze samenwerking geen gegeven. Het meenemen van cultureel erfgoed in risicokaarten of als thema in de opleidingen van hulpdiensten, hangt samen met de betrokkenheid, belangstelling en 'goodwill' van een veiligheidsregio of bijvoorbeeld de plaatselijke brandweercommandant. Sinds de Wet Veiligheidsregio's van kracht is, is cultureel erfgoed als een van de regionale vitale belangen aangewezen. Veiligheidsregio's kunnen de impact van risico's op de veiligheid van erfgoed in hun risicoprofiel opnemen. Dit betreft geen wettelijke verplichting, maar moet het belang van het cultureel erfgoed voor onze samenleving benadrukken. Toch blijkt in de praktijk de vertaalslag tussen beleid en uitvoering niet vanzelfsprekend.

Specifiek vragen wij u:

Wij willen graag, samen met u, verkennen waar een versterking kan plaatsvinden tussen de erfgoedsector en de veiligheidsregio's en hoe dit te realiseren. Ook om het onderwerp landelijk hoger op de agenda te krijgen. Uw betrokkenheid kan het verschil maken. Wij zien met name uw toegevoegde waarde in het volgende:

- De kwetsbaarheid van cultureel erfgoed agenderen binnen de uw organisatie en in externe overlegstructuren (zoals het algemeen bestuur van uw veiligheidsregio, de driehoeksoverleggen, de vergaderingen van uw colleges en raden);

↳ in crisisorg?

² Een belangrijk voorbeeld in Nederland van samenwerking is te zien op de Hoge Veluwe. In geval van lange periodes van droogte dreigen natuurbranden waarbij musea als het Kröller-Müllermuseum nauw samenwerken met de brandweer om de kunst te beschermen. <https://www.ifv.nl/kennisplein/Documents/20190101-Geografie-Natuurbranden-in-Nederland.pdf>

- Het omzetten van de veelal informele of soms niet bestaande contacten met lokale erfgoedinstellingen naar een structurele en actievere samenwerking;
- Ondersteuning bij het informeren van de erfgoedsector over crisismanagement, rekening houdend met beperkingen als mankracht, kennis en middelen. Adviezen uit de veiligheidsregio beschouwen we hierbij als zeer waardevol.

Wij zijn van harte bereid om bijvoorbeeld in uw bestuursvergadering een nadere toelichting te geven en met u hierover door te praten.

Hoogachtend,


mw. drs Andree van Es
Voorzitter Nederlandse Unesco Commissie


drs. Jeroen Vervliet
Voorzitter Blue Shield Nederland

Samenvatting

Cultuurbescherming in Crisistijd: een nationale en regionale aanpak

In het kader van de internationaal gerenommeerde training *First Aid to Cultural Heritage in Times of Crisis*, die in de zomer van 2018 in Noord-Brabant plaatsvond, organiseerde de Nederlandse Unesco Commissie op 22 augustus 2018 in samenwerking met Blue Shield Nederland en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed een expertbijeenkomst in het provinciehuis in Den Bosch. Het overleg '*Cultuurbescherming in Crisistijd: een nationale en regionale aanpak*' maakte inzichtelijk in hoeverre cultureel erfgoed op dit moment ingebed is in nationale en regionale veiligheidsstructuren en wat de aandachtspunten zijn daar waar het de zelfredzaamheid en crisisbeheersing binnen de erfgoedsector betreft. Onder de 32 aanwezigen waren vertegenwoordigers van culturele brancheorganisaties, musea, archieven, veiligheidsregio's en lokale, regionale en nationale overheidsinstanties.

Op de agenda stonden twee onderwerpen: de huidige stand van zaken en lessen uit de praktijk. Gedurende de bijeenkomst werden adviezen en actiepunten geformuleerd.

1) Erfgoed in huidige veiligheidsstructuren, een stand van zaken

Presentaties werden verzorgd door Jeroen Vervliet, voorzitter van Blue Shield Nederland en Tom Compaijen, een onafhankelijk expert op het gebied van crisiscoördinatie. Het overleg werd geopend door Henry Swinkels, gedeputeerde van de provincie Noord-Brabant. De discussie werd geleid door André van Es, voorzitter van de Nederlandse Unesco Commissie.

De belangrijkste observaties en conclusies waren:

I. Erfgoed is van maatschappelijk belang, ook in crisissituaties

Hoewel oorlogsgeweld en natuurrampen in Nederland niet direct als een grote bedreiging worden ervaren, zijn er diverse reële risico's te noemen die ons cultureel erfgoed in gevaar kunnen brengen. Naast de historische en economische waarde van het erfgoed, geeft de aanwezigheid ervan een samenleving houvast voor wederopbouw. Toch blijkt er weinig aandacht voor cultureel erfgoed binnen de huidige crisisbeheersingsstructuren.

II. Er is een gebrek aan overzicht en heldere rol- en taakverdeling

Er is in crisissituaties onvoldoende overzicht van de betrokkenen bij de bescherming van het cultureel erfgoed. Uit het onderzoek van Tom Compaijen blijkt dat er binnen de erfgoedsector geen duidelijke scheiding is tussen kennis-inhoudelijk advies, beleidsmatig advies en de uitvoering ervan daar waar het de bescherming van erfgoed in crisissituaties betreft. Het erfgoedveld is bovendien erg versnipperd. Veel partijen zijn met min of meer overlappende zaken bezig. Daarnaast missen heldere afspraken over de rol- en taakverdeling. De aansluiting en positionering van de erfgoedsector ten opzichte van landelijke, regionale en lokale crisisstructuren blijkt onduidelijk en is onvoldoende belegd.

Conclusie: Bestaande landelijke en regionale crisisstructuren zullen omwille van het erfgoed niet veranderen, wel kan gezorgd worden dat er betere aansluiting van de erfgoedsector is. Bijvoorbeeld door betere informatieverstrekking, versterking van eigen capaciteit en kennis binnen de sector en gedegen crisismanagement in zowel de warme als koude fase binnen de erfgoedinstelling.

III. Betere organisatie van erfgoedsector is nodig

Erfgoedbeheerders moeten zelf verantwoordelijkheid nemen om collecties en gebouwen ook in ramp- en conflictsituaties te waarborgen, door een preventief programma en inzet van een netwerk

van vakspecialisten. Om snel eenduidig en met autoriteit te kunnen adviseren, is het belangrijk om de aanwezige kennis en expertise over de bescherming van erfgoed in crisistijden in Nederland te bundelen. Dit kan in de vorm van een kennisinhoudelijk expertteam of via koepelorganisaties zoals Blue Shield Nederland, Unesco, de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed en op regionaal niveau bijv. Erfgoedhuizen.

Conclusie: Wanneer de erfgoedsector zichzelf goed organiseert, het netwerk op orde heeft, wordt zij een relevante crisispartner, dan kan zij een betere positie innemen in een crisis en slagvaardiger optreden.

2) Lessen uit de praktijk: draagvlak directies erfgoedsector en overheden

Uit de discussie zijn de volgende twee conclusies te trekken:

I. Het ontbreekt vaak aan inzet en 'commitment' binnen de erfgoedinstelling zelf

De noodzaak voor betere aansluiting bij bestaande crisisbeheersingssystemen bestaat al jaren en heeft bijgedragen aan de totstandkoming van regionale samenwerkingsverbanden, zoals het Haags Preventie Netwerk en de sectie veiligheidszorg van de Museumvereniging. Deze netwerken dragen bij aan het delen van expertise, ervaringen en nieuwe ontwikkelingen. Omdat deze netwerken grotendeels vallen of staan bij de inzet van de aangesloten partijen, zijn ze ook kwetsbaar.

Conclusie: het versterken van de eigen crisisorganisatie en verankering van het onderwerp binnen de erfgoedinstelling vereist de inzet en betrokkenheid van de eigen directies. Structuurvorming en richting geven van bovenaf is van groot belang.

II. Erfgoed staat onvoldoende op de kaart

In een crisissituatie dat een individuele organisatie overstijgt is een beheerder voor het 'veiligstellen van erfgoed' afhankelijk van de samenwerking met de verantwoordelijke partijen in de crisisbeheersing. Op dit moment staan erfgoedlocaties veelal onvoldoende op de risicokaarten. Ook ontbreekt het vaak bij hulpdiensten aan noodzakelijke informatie over het erfgoed/object om zo doelmatig mogelijk te kunnen optreden en schade aan het erfgoed te minimaliseren.

Conclusie: De bewustwording van het belang van erfgoed (top-down approach) komt niet vanzelf. Dit vereist actie. Om het onderwerp door bestuurders in de gemeente te agenderen, moeten zij gevoed worden. Uiteindelijk is het niet de taak van de veiligheidsregio om erfgoed in het geval van een calamiteit of crisis te waarborgen, maar dat neem niet weg dat ze er niet aan kunnen/willen bijdragen. De erfgoedbeheerders zullen proactief informatie moeten delen en hun zorgen en behoeften agenderen.

3) Het advies

Op basis van de presentaties en discussies werden twee adviezen geformuleerd:

I. Vergroot zelfredzaamheid erfgoedbeheerders

Het belang van voorbereiding tijdens de koude fase, wanneer er geen sprake is van een noodsituatie.

Het advies aan erfgoedbeheerders:

- Neem verantwoordelijkheid door eigen crisismanagement op orde te brengen
- Zichtbaarheid naar de belangrijkste crisispartners te vergroten
- In de koude fase een preventief programma te ontwikkelen om de slagvaardigheid in crisissituaties te vergroten
- Te beschikken over of deel uit te maken van een actueel, goed onderhouden en snel in te schakelen netwerk

Zelfredzaamheid kan vergroot worden door het netwerk te versterken en interne kennis en capaciteit te vergroten zijn o.a. erfgoedprofessionals/instellingen deel te laten nemen aan trainingen specifiek gericht op culturele eerste hulp. Het opzetten van communicatie- en of 'buddy'-systemen

waarbij soortgelijke erfgoedinstellingen en professionals elkaar helpen met expertise, ervaringen en mogelijk ook praktische hulp wanneer een crisissituatie zich voordoet.

II. Vraag aandacht voor cultureel erfgoed in crisissituaties

Om cultureel erfgoed voldoende in te bedden in bestaande crisisbeheersingssystemen is het noodzakelijk om op de radar te komen bij de veiligheidsregio. Zodra er eenmaal goed contact is, is het mogelijk een samenwerkingsverband op te bouwen. Naast persoonlijk contact, is het noodzakelijk om herhaaldelijk het belang van cultureel erfgoed voor de samenleving te agenderen. Dit besef is bij veel veiligheidsregio's onvoldoende aanwezig. Daarnaast is de veiligheidsregio een reactieve entiteit – zolang besluitvormende organen zoals gemeenten geen prioriteit geven aan het onderwerp, zal de regio zelf geen actie ondernemen. Treed, naast het persoonlijke contact met veiligheidsregio, brandweer en politie, ook in contact met de gemeente en laat zien wat je als erfgoedbeheerder in huis hebt.

4) actiepunten voor 2019/2020

Alleen met de inzet en betrokkenheid van beide sectoren, zal de bescherming van cultureel erfgoed beter ingebed kunnen worden in bestaande crisisbeheersingssystemen. De uitkomsten van de bijeenkomst moedigen aan tot het ondernemen van actie:

Erfgoedbeheerders:

- Investeer in geld en tijd om de veiligheidszorg en crisismanagement in eigen instelling te verbeteren
- Identificeer mogelijk 'buddy's' voor uitwisseling kennis en ervaringen en noodhulp
- Houd je netwerk (erfgoedbeheerders, zoals musea, in de omgeving, maar ook contact met lokale hulpdiensten) tegen het licht en vernieuw/versterk daar waar nodig
- Maak gebruik van bestaande informatie en ervaringen bijvoorbeeld websites met informatie over veiligheidsregio etc.

Koepelorganisaties erfgoedsector:

- Geef een impuls aan het onderwerp van cultuurbescherming op grote en kleine schaal
- Onderzoek mogelijkheden voor inrichting expertteams om erfgoedprofessionals in crisistijd te kunnen inzetten voor advies en eventuele culturele eerste hulp
- Ga in gesprek met veiligheidsregio's en andere betrokkenen bij de crisisbeheersing op regionaal en nationaal niveau om het belang van de bescherming van cultureel erfgoed te agenderen
- Ontsluit informatie en zorg voorvoldoende mogelijkheden voor erfgoedbeheerders om kennis en kunde te vergroten, bijv. d.m.v. trainingen en toolkits;

Vertegenwoordigers veiligheidssector:

- Kaart het belang van de bescherming van cultureel erfgoed binnen de regionale crisisbeheersing aan
- Maak inzichtelijk binnen de regio wat de belangrijkste monumenten en collectiebeherende instellingen zijn en wie de belangrijkste contactpersonen zijn die in het geval van een crisissituatie kunnen adviseren
- Actualiseer risicokaarten

Overheidsinstellingen:

- Ministeries en gemeenten creëer draagvlak en erkenning voor de bescherming van cultureel erfgoed in crisissituaties. Zonder een aanmoediging of zelfs verplichting van 'bovenaf', oftewel vanuit centrale of regionale besluitorganen, zal het aan prioriteit en actie ontbreken.